

VOLKS GENTS CALLIGRAFISCH PENWERK UIT DE VROEGE ZESTIENDE EEUW

Het handschrift dat door Gilles, d.i. Gillis de Voocht, fs. Andries, bij het begin van de zeventiende eeuw te Gent werd geschreven, is sinds jaar en dag bekend. Het belang ervan heeft reeds in de negentiende eeuw geleid tot een reeks publicaties van interessante historische teksten eruit.

Deze kroniek van Gent, waaraan Gillis de Voocht verklaart (p.9) “desen 21^{en} dach van wedemaent”, d.i. juni van het jaar 1606, begonnen te zijn, is niet alleen voor historici van belang. Het werk van deze in zijn tijd vooraanstaand Gentenaar - zijn precieze functie te Gent is niet bekend - neemt onder de gelijkaardige memorieboeken van dezelfde Arteveldestad een heel aparte plaats in. Het bevat namelijk alle bekende, fabelachtige verhalen over de oudste geschiedenis van de stad en van Vlaanderen. Deze heeft de Voocht overgenomen uit Marcus van Vaernewijck en Jacques de Guise¹. Zo treft men er op p. 55-113 het bekende omstandig verhaal aan van het zgn. beleg van Gent uit 965 dat door Philip Blommaert is gepubliceerd².

Het manuscript - hs.531 van de Universiteitsbibliotheek te Gent - begint met

de bekende “prophesie ofte voorseghen van den Smet van Huusen” (p. 9-22). Deze pseudo-profetie van een zekere Jan Amisins of Aneseus die dateert uit de veertiende eeuw, bleef eeuwenlang populair³. De grootste ruimte wordt ingenomen door een kroniek van Gent (p. 153-460) die jaar na jaar alle belangrijke gebeurtenissen vermeldt en dit van 1500 tot 1607.

Deze kroniek bevat ook een aantal dichtstukken, o.m. het bekende “Beclach van Jonckheer Jan van Hembyse”⁴, een van de twee leiders van de kortstondige Gentse calvinistische republiek.

De volkse belangstelling van Gillis de Voocht blijkt uit het belang dat hij hecht aan een pseudo-profetie, maar ook uit het opnemen in zijn kroniek van allerlei mirakelen, wonderlijke gebeurtenissen en zonderlinge, weinig geloofwaardige anekdoten.

Dit handschrift vertoont echter nog een interessante bijzonderheid van een gans andere aard en dat is het waarvoor ik hier even de aandacht wil vragen. Bijna op elke bladzijde treffen we er in penwerk uitgevoerde hoofdletters aan die zeer nadrukkelijk het uitzicht van de bladspiegel domineren. Ze zijn meestal ongewoon groot, ongewoon ook van vorm en bovendien, slordig met harde, schreeuwerige kleuren bedekt, waarbij rood, blauw en geel zonder schakeringen naast elkaar staan. De inkleuring van het penwerk is zeer onnauwkeurig en overschrijdt dikwijls de met inkt getekende letters (zie de afbeelding hierbij van p. 9 uit het handschrift).

Deze hoofdletters zijn echter pareltjes van volkse penkunst of calligrafie. Ze zijn zeker het resultaat van Gillis de Voochts fantasie en werden wellicht ook door hemzelf uitgevoerd en ingekleurd.

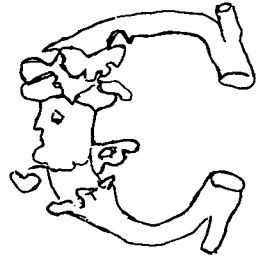
Hij heeft duidelijk een voorkeur voor serpentes en grijnzende, saterachtige gezichten en hoofden met een uitgestoken tong en een zotskap. Een ander opvallend, steeds terugkerend sierelement is een vogel, waarschijnlijk een papegaai. Deze mensenhoofden, -gezichten en vogels zijn vergezeld van vlechtwerk van dunne, op linten gelijkende banden, die de letters dikwijls tot ingewikkelde, maar steeds sierlijke en fantasievolle constructies maken. Een aantal gelijkaardige sierletters uit de 15e eeuw komen o.m. voor in British Library-hs. Sloane 1448 A⁵. Vlechtwerk bij hoofdletters treffen we aan in Nederlandse incunabels, bv. in het *Sterf-boeck* dat door Peter van Os te Zwolle werd gedrukt (1488), maar de gelijkenis met de Voocht is toch zeer vaag. Hoewel het niet helemaal kan uitgesloten worden dat de Voocht bestaande voorbeelden zou hebben gekopieerd, lijkt dit toch wel onwaarschijnlijk. Zo blijkt dat bij het herhaald voorkomen van dezelfde letter bij het begin van een zin, hij die niet steeds op dezelfde manier versiert. Soms gebruikt hij daartoe immers een heel andere vorm. Dit wijst er m.i. op dat deze hoofdletters alleen zijn eigen door het moment bepaalde inspiratie als bron hebben en dus heel originele constructies zijn. Men vergelijkte b.v. de hoofdletter A op p. 9 (hier-

A

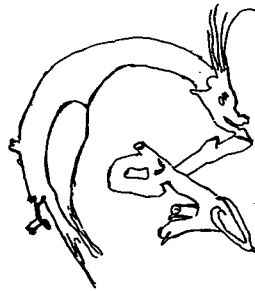
B

C

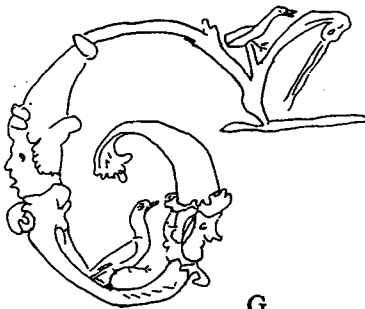
D

E

F

G

H

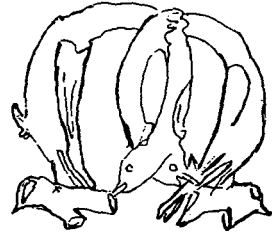
I

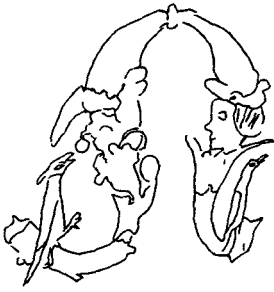
K

L

M

N

O

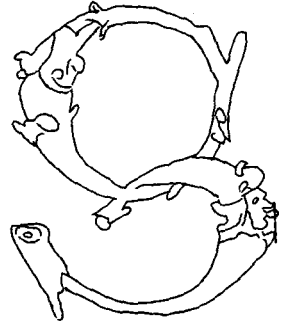
P

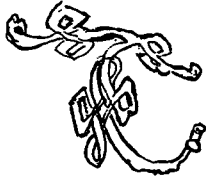
Q

R

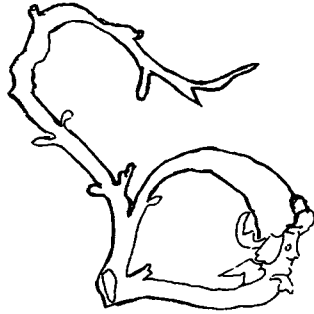
S

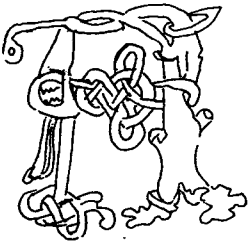
T

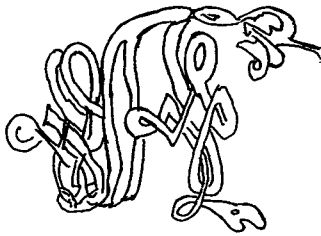
U

V

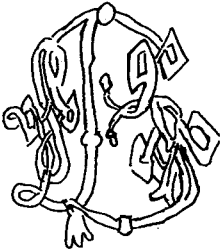
A

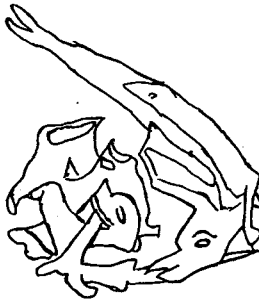
A

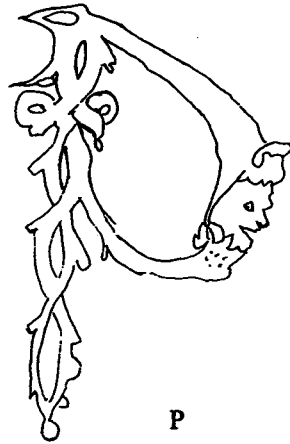
B

B

D

P

Hier beghint die
 propheetse ofte
 het Voorsegghen vanden
 smet vanden huiſſen vanden
 het ghene dat in Wlaen
 ghebueret es ende noch sal
 ghebueren principalike
 binnen Othendte ghescreuen vint een seer andt ghescreuen
 by my Ollis de dooſte sig dandies desen 11. dars
 van Wedemacht es desen boeke begonst te scrijuen 1530.

Le is bemerke den
 den ene ende de constellacie des
 hemels ende des condirien des volke
 so staler te Othendte te ghescreuen
 bueten ende binnen Wondere bouen
 Wondere

Aldererst als het huus vanden hantshouet te Othendte
 dat es een tolhuus, So salde eenig groot strot in
 Wlaen ghebueren Ine Wesse Ende als Ete Jistien
 Turra als eenig

bij afgebeeld) met de A die op p. 54 van het manuscript voorkomt. In het zo dadelijk volgend alfabetisch geordend overzicht van sierletters komt deze laatste A voor op de tweede rij van het laatste blad. Daar worden nog zes andere hoofdletters voorgesteld, eveneens uit hetzelfde handschrift afkomstig. We laten een vijftig procent verkleinde reproductie van deze hoofdletters volgen⁶:

W.L. BRAEKMAN

NOTEN

1. Jacques de Guise of Jacobus de Guisa is een van de pseudo-historici die in hun kronieken feit en fictie met elkaar mengden. Enkele anderen zijn Heliandus, Julius Celsus, Hugo Tullensis, Reinaldus, e.a.: zie W.L. Braekman, *Hier heb ik weer wat nieuws in d'hand* (Gent, 1990), p. 383-385.
  2. Ph. Blommaert, *Het Belech van Gent, ten jare 965, naer een Hs. van Gillis de Voocht (XVIe eeuw)* (Vlaemische Bibliophilen, 2e reeks, nr. 1, Gent, 1845).
  3. Werd in de 16e eeuw ook herhaalde malen gedrukt o.m. te Gent in 1582 en te Antwerpen (cf. R. Jansen-Sieben, *Repertorium van de Middelnederlandse Artes-Literatuur* (Utrecht, 1989), p. 144). De beste editie: R. de Keyser en A. Verrijcken, "De pseudoprotetie van Amisins: een Vlaamse visie op de veertiende eeuw", in: R. Lievens, E. van Mingroot, e.a., *Pascua Mediaevalia* (Mediaevalia Lovaniensia, Ser. I, Studia X, Leuven, 1983), p. 398-451.
  4. Dit gedicht werd herhaaldelijk uitgegeven, in min of meer volledige vorm. De volledige versie komt voor in Fr. De Potter, *Chronyke van Ghent door Jan van de Vivere* (Gent, 1885), p. 279-297. Vgl. W.L. Braekman, "Anonieme 'Lamentacie van Gent'. Een onbekende rederijkersballade van rond 1567", *Jaarboek De Fonteyne* 29 (1978-1979), I, p. 171-184.
  5. Ze zijn gereproduceerd in K.L. Scott, *Later Gothic Manuscripts 1390-1490* (London, 1996), nr. 350.
  6. Zonder de kleuren en voor zover ze in het hs. voorkomen (x,y,z ontbreken); i en j is één en dezelfde letter.
-